

۱۴۸۷۴۴۴

سازمان اسناد و کتابخانه ملی

بینش و روش در تاریخ‌نگاری تقی‌الدین احمد مقریزی

نویسنده

امیرحسین محمدی

عضو هیئت علمی گروه تاریخ دانشگاه بین‌المللی امام خمینی

تهران، ۱۳۹۶

پژوهشکده تاریخ اسلام

بینش و روش در

تاریخ‌نگاری تقی‌الدین احمد مقریزی

مؤلف: امیرحسین حاتمی

ناشر: پژوهشکده تاریخ اسلام

مدیر نشر: خلیل قویدل

چاپ اول: ۱۳۹۶

شمارگان، ۱۰۰۰

چاپ و صحافی: چاپ تقویم

ردیف انتشار: ۶۷

۱۳۰۰۰ تومان

کلیه حقوق برای پژوهشکده تاریخ اسلام محفوظ است

خیابان ولیعصر (عج)، خیابان شهید عباسی، پان رستگاران، شهرور شرقی، شماره ۹

تلفن: ۳-۸۸۶۷۶۸۶۱ - ۸۸۶۷۶۸۶۰ نمابر:

www.pte.ac.ir

سروشنامه:	حاتمی، امیرحسین
عنوان و نام پدیدآور:	بینش و روش در تاریخ‌نگاری تقی‌الدین احمد مقریزی / نویسنده امیرحسین حاتمی.
مشخصات نشر:	تهران: پژوهشکده تاریخ اسلام، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری:	۲۲۰ص.
فروست:	پژوهشکده تاریخ اسلام: ۶۷
شابک:	978-600-7398-39-5
وضعیت فهرست‌نویسی:	فیا
موضوع:	مقریزی، احمد بن علی، ۷۶۶-۸۴۵ق.
موضوع:	Maqrizii, Ahmad ibn Ali
موضوع:	تاریخ‌نویسی اسلامی - نقد و تفسیر
موضوع:	Islam-Historiography - Criticism and interpretation
رده‌بندی کنگره:	DS۳۵/۶۷/م۵ح۲ ۱۳۹۶
رده‌بندی دیوبی:	۹۶۲۰۲/۳۳۰
شماره کتابشناسی ملی:	۴۶۲۶۶۰۹

سخن اول

تاریخ هر امت و جامعه را بیادگر فرهنگ و تمدن آن است. به همین دلیل، علم تاریخ در میان علوم، جایگاهی ویژه یافته است. - معنای اسلامی به عنوان یک امت جهانی، دارای چهارده قرن سابقه تاریخی با ابعاد و عناصری روشن و روشن‌روان است. اهمیت این پیشینه تاریخی و ابعاد گوناگون آن، مانند فرهنگ، تمدن، علوم، اخلاق، فلسفه و هنر و نقش بی‌بدیل آن در تمدن جهان معاصر، تلاش گسترده دانشگاه‌ها و دانشمندان غربی را نیز در راه تحقیق و مطالعه این تاریخ عظیم برانگیخته است؛ تا بدان پایه که معتبرترین منابع و ادوات علمی، پژوهشی در حوزه‌های گوناگون تاریخ اسلام را در مراکز علمی غرب می‌توان سراغ گرفت.

به‌رغم توجه ویژه پژوهشگاه‌های دنیای غرب به اسلام، به علت دوائی ذاتی آنها از شناخت اسلام ناب و حقیقی - به دلیل عدم دسترسی مستقیم و به دور از تحریف به منابع اصیل، و لاجرم اطلاع محدود پژوهشگران از زمینه‌ها و پس‌زمینه‌های یک تحقیق علمی جامع، آغاز حرکتی اساسی و همه‌جانبه از سوی دانشمندان اسلامی به منظور تصحیح و تکمیل تلاش‌های گذشته ضروری است. اگر این حرکت، گسترده، غنی و متکی بر پیشرفته‌ترین روش‌های پژوهشی آغاز شود، بی‌شک تغییرات بنیادی در مسیر این گونه مطالعات در پژوهشگاه‌های مهم دنیا در زمینه تاریخ اسلام و مسائل مختلف آن دور از دسترس نخواهد بود.

هدف اساسی از تأسیس پژوهشکده تاریخ اسلام - که هم اکنون در آغاز راه است - گام زدن در راه تحقق این آرمان می‌باشد. این پژوهشکده با همت و پیگیری استادان ارزشمند تاریخ اسلام و

رشته‌های پیوسته به آن، آغاز به کار کرده و برای نیل به اهداف مقدس خود، آماده همکاری با همه کسانی است که به این اهداف ایمان دارند. از این رو، پاسخگویی به هزاران پرسش را که در خلال مطالعه ۱۴ قرن تاریخ اسلام مورد توجه خواننده و به خصوص پژوهشگران قرار می‌گیرد، وجهه همت خود قرار داده است. تحقق این مهم با روش‌های گوناگون دنبال می‌شود، که نشر آثار پژوهشی استادان و کارشناسان - به صورت تألیف و یا ترجمه - مانند اثر حاضر، از جمله آنهاست. البته برنامه‌هایی همچون تشکیل کارگاه‌های تخصصی، نشست‌های علمی تخصصی و حمایت از پروژه‌های پژوهشی مورد نیاز، نیز برای تحقق هدف یاد شده در حال پیگیری و اجراست که ضرورت دارد کیفیت و کمیت آنها افزایش یابد.

این مرکز، هم‌اکنون با شش گروه علمی و زیر نظر شورای علمی فعالیت می‌کند، که ان شاء الله به زودی تعداد آنها به ده برابر افزایش خواهد یافت. از جمله اقدامات کم سابقه پژوهشکده، تأسیس دانشنامه فعالیت‌های تاریخی جهان اسلام است که بزودی اولین مجلد آن عرضه خواهد شد. این دانشنامه با ریاست یکی از استادان در هفت گروه علمی مشغول فعالیت است و هزاران مدخل را - تاکنون - همراه با منابع اصلی از پایگاه اینترنتی عرضه کرده است تا دسترسی محققان به منابع را آسان کند.

پژوهشکده تاریخ اسلام به وسیله پایگاه است. خود با همه پژوهشگران و علاقه‌مندان به مطالعه در سراسر جهان پیوند برقرار می‌کند. این پایگاه، علاوه بر انعکاس همه فعالیت‌های این مرکز علمی، بازتاب‌دهنده فعالیت‌های علمی انجام شده توسط مراکز خاص دیگر در این رشته است. با فعال شدن پایگاه مزبور، دسترسی پژوهندگان به مرکزی جاه‌طلبانه، که انعکاس‌دهنده همه آثار موجود در زمینه تاریخ اسلام باشد، میسر خواهد شد.

علاوه بر آن، هم‌اکنون کتابخانه تخصصی (حقیقی و مجازی) فعال است و به تدریج فعال‌تر خواهد شد. از خداوند بزرگ، برای این تلاش و همه تلاشگران در رحمت و حقیقت، آرزوی موفقیت می‌کنم.

سیدهادی خامنه‌ای

رئیس پژوهشکده تاریخ اسلام

فهرست مطالب

۱۳	سیاس‌گذاری
۱۵	بخش اول: مقدمه و بررسی و نقد منابع تحقیق
۱۵	۱. مقدمه
۲۰	۲. نقد و بررسی منابع
۲۰	منابع اصلی (دست اول)
۲۰	الف. آثار اصلی مقریزی
۲۱	ب. دیگر منابع اصلی
۲۲	تحقیقات و مطالعات (پیشینه تحقیق)
۲۲	۱. تحقیقات و مطالعات فارسی
۲۵	۲. تحقیقات و مطالعات عربی
۲۷	۳. تحقیقات و مطالعات انگلیسی
۳۱	بخش دوم: زندگی و زمانه
۳۱	۱. عصر مقریزی
۳۷	۲. حیات مقریزی

۳. مناصب دولتی مقریزی ۴۰
۴. مقریزی و ابن‌خلدون ۴۲
۵. مقریزی و اتهام انتحال ۴۳
۶. آثار مقریزی ۴۵
۱. السلوک لمعرفة دول الملوک ۴۹
۲. کتاب المقفی الکبیر ۵۲
۳. درر العقود الفریده فی تراجم الاعیان المقفیده ۵۴
۴. امتناع الاسماع بما للرسول من الالباء و الاموال و الحفده و المتاع ۵۶
۵. الذهب المسهک فی ذکر من حج من الخلفاء و الملوک ۵۸
۶. رسائل ۵۹
۵۹. التنازع و شخایم نماين بني امیه و بني هاشم ۵۹
۶۱. البيان و الإعراب فی أمش مصر من قبایل الأعراب ۶۱
۶۲. النقود القديمة الإسلامية ۶۲
۶۳. معرفه ما یحب لاک البیت النبوی من الحقو علی بن عداهم ۶۳
۷. دیگر آثار مقریزی ۶۴
- بخش سوم: تاریخ‌نگاری ۶۷
۱. تاریخ‌نگاری اسلامی ۶۷
۲. مکتب تاریخ‌نگاری مصر ۷۳
۳. تاریخ‌نگاری مقریزی (بررسی محتوای کتاب اتعاض الحنفاء) ۸۴
- بخش چهارم: خطط‌نگاری (جغرافیای تاریخی و تاریخ محلی) ۱۰۹
۱. خطط و خطط‌نگاری ۱۱۰
۲. تاریخ‌نگاری محلی ۱۱۴
۳. پیدایش تاریخ‌نگاری محلی در مصر اسلامی ۱۱۵
۴. زمینه‌ها و انگیزه‌های خطط‌نویسی و نگارش تاریخ‌های محلی در مصر دوره اسلامی ۱۱۸

۱۳۱	۵. خطوط نگاری مقریزی (بررسی محتوایی المواعظ و الإعتبار فی ذکر خطط و الآثار)
۱۳۷	بخش پنجم: تاریخ اجتماعی و اقتصادی
۱۳۹	۱. تاریخ اجتماعی
۱۴۲	۲. جامعه‌شناسی تاریخی
۱۴۶	۳. مؤلفه‌های اجتماعی-اقتصادی و جامعه‌شناختی در تاریخ نگاری مقریزی
۱۶۱	بخش ششم: تاریخ‌شناسی و روش‌شناسی مقریزی
۱۶۱	۱. مفهوم ریخ نزد مقریزی
۱۶۸	۲. مقریزه و سند - در الهم
۱۷۱	۳. علوم کمک‌ی دانش ریخ
۱۷۳	۴. روش‌شناسی تاریخ مقریزی
۱۸۳	۵. نقد تاریخی در تاریخ نگاری، مقریزی
۱۹۳	۶. مقریزی و اصل بنایت
۱۹۷	۷. اشکال تاریخ نگاری مقریزی
۱۹۹	نتیجه گیری
۲۰۵	کتابنامه
۲۱۳	نمایه